

י"ד ט"ו ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 507

מסכת בבא קמא מ"ב-מ"ח

בס"ד, י"ד שבט תשס"ט

השבוע בגליון

- ◆ פיזור רעל כנגד יתושים וזבובים בשבת
- ◆ משך הזמן שניתן לשהות מתחת לפני המים
- ◆ כמה זמן יש בשעה?

- ◆ יראת הכבוד מפני תלמידי חכמים
- ◆ למי יחולקו פיצויי תאונת המטוס
- ◆ כלים, שורים, סוחרים וחנותות

דבר העורך

שני מעשים מרגשים ביותר הגיעונו השבוע משני קוראים נאמנים.

בס"ד

לכבוד מערכת העלון הנפלא והחשוב מאורות הדף היומי, השלום והברכה!

ראשית, לא אסתיר את התפעלותי מהעלון כל שבוע מחדש... ממש מוסיף לנו טעם מתוק לשיעור הדף היומי.

ישנו בחיקי מעשה שהיה, זה אינו סיפור 'מופת', אלא סיפור 'סייעתא דשמיא' שכל אדם יכול לשאוב ממנו כח. המעשה סופר לי על ידי אבי הגאון רבי נחמיה יגודיוב זצוק"ל, ראש ישיבת תורת ישראל, אשר סיפר לי כיצד אירע שאביו, סבי, ר' אוריאל התחיל לקבוע עיתים לתורה ואחר כך זכה שכל בניו ראשי ישיבות ומרביצי תורה.

סבי ר' אוריאל נלחם בכל מחיר לגדל את בניו לתלמידי חכמים, וכדי שתכניותיו יצאו אל הפועל הוא היה מוכן להקריב הכל, גם במחיר של עניות נוראה. את הכל הוא נתן לבניו, לעצמו - כלום, כדי שלא ירגישו שום מחסור ויהיו שקועים אך ורק באהלה של תורה.

גם האמא הצדקת, מרת שורה ישועה, לא הסתירה את רגשותיה, עד כמה היא שמחה, ואיזו זכות גדולה היא לה שבניה יושבים והוגים בתורה יומם ולילה. יום היתה מגיעה לשיבה שבה למדו ומביאה להם ארוחת צהרים, כשהיא מתבלת את האוכל במוסר ובמילות עידוד, ומחזקת אותם לאהבת תורה ויראת שמים.

המצב הכלכלי בבית היה כל כך קשה, עד שר' אוריאל לא הצליח להסתיר זאת מבניו היקרים. הוא חש כי המצב עלול להוציאם מהלימוד והוא החל לטכס עצה. ר' אוריאל היה אדם חכם ונבון במיוחד, ולא נשאר אדיש למצב. הוא תכנן מכוונה ליצור חוטי גומי. במשך שנה תמימה יום אחר יום שקד על המלאכה, הוסיף עוד חלק ועוד גלגל שיניים, עד שהמכוונה המורכבת מעשרות חלקים עמדה על מקומה מוכנה ומזומנה לייצר. שני חסרונות 'קטנים' היו למכוונה 'המשוכללת' - היא היתה ידנית ללא

◀

דף מא/ב עד שבא ר' עקיבא ולימד

יראת הכבוד מפני תלמידי חכמים

גמרתנו מביאה שרבי עקיבא דרש מהפסוק (דברים ו/יג) "את ה' אלקיך תירא", שיש להתייחס ביראת כבוד לתלמידי החכמים. בעלי התוספות (ד"ה "לרבות ת"ח") מבארים, כי פסוק זה בא לרבות את דיני המורא המיוחדים הנוהגים כלפי רב מובהק שלימדו תורה, או כלפי "מי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו" (רמ"א יו"ד סימן רמ"ד סעיף י'), שדינו כרבו מובהק. ואילו מהפסוק (ויקרא יט/לב) "מפני שיבה תקום" אנו למדים כי יש לכבד את שאר תלמידי החכמים.

ההבדל בין כבוד תלמיד חכם לבין כבוד רבו המובהק בא לידי ביטוי בהלכות רבות, כגון: החיוב לקום מפני רבו מובהק הינו גם כאשר הוא נראה לו ממרחק רב, לעומת זאת מפני תלמיד חכם אחר יש לעמוד רק כאשר הוא עובר בתוך ד' אמותיו של האדם היושב, אך לא לפני כן ("שולחן ערוך" יו"ד סימן רמ"ד סעיף ט'). כמו כן, הקורע את בגדו על תלמיד חכם שנפטר, רשאי לאחות את מקום הקריעה למחרת, ואילו קריעה על רבו מובהק אין לאחות לעולם ("שולחן ערוך" יו"ד סימן ש"מ סעיף י"ז). גם בדיני אבידה ניתן ביטוי להלכה זו ("שולחן ערוך" חו"מ סימן רס"ד סעיף ב'): המוצא אבידת רבו ואבידת אביו, עליו לטפל באבידת אביו תחילה, אך אם הוא מצא את אבידת אביו ואת אבידת רבו המובהק, תחילה עליו לטפל באבידת רבו.

גם בעל "תרומת הדשן" (סימן קל"ח) פסק, שלגדול הדור יש דין של רבו מובהק, וכפי שמבאר החיד"א (בספרו מדבר קדמות, מערכת מ' אות ז'), שבנשמתו של גדול הדור יש ניצוץ ממש רבינו ע"ה, מקבל התורה, ועל כן, דינו של גדול הדור הוא כדין רבו המובהק שלימדו תורה.

הרב מבריסק זצ"ל (בחיזושי הרי"ז הלוי על הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ה' הלכה י"א) עומד על ההבדל היסודי שבין כבוד תלמיד חכם לבין כבוד רבו מובהק. הרמב"ם פוסק (שם) ש"הרב המובהק שרצה למחול על כבודו... הרשות בידו". משמע, איפוא, שרק רב מובהק רשאי למחול על כבודו, אך תלמיד חכם אחר אינו רשאי לעשות כן. מה טעם? מבאר הרב מבריסק, שמצוות כבוד תלמידי חכמים אינה חיוב כלפיהם, אלא מצווה עלינו לכבדם על יגיעתם העצומה בתורה הקדושה. לעומת זאת, החובה לכבד את רבו המובהק הינה חוב אישי המוטל על התלמיד כלפי רבו על כך שלימדו תורה. לפיכך, על תוספת הכבוד לה זכאי הרב המובהק רשאי הוא למחול, שהרי מצווה זו נובעת מחוב אישי של התלמיד לרבו.

להלכה נפסק שגם רב שאינו רבו המובהק רשאי למחול על כבודו ("שולחן ערוך" סימן רמ"ד סעיף י"ד, "כסף משנה" שם).

עילוי נשמת

ה"ר **דב בוריס קורצמן** ז"ל
ב"ר יוסף לייב ז"ל
נלב"ע ט"ז בשבט תשס"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחת קורצמן שיחיו - בני ברק

עילוי נשמת

ה"ר **שמעון צבי** ז"ל
ב"ר דוד וסולטן ז"ל
נלב"ע ט"ו בשבט תשנ"א
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

ה"ר **יצחק איזנברג** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע י"ח בשבט תשנ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

דף מב/ב הואיל ואין משתלם אלא לאחר מיתה

למי יחולקו פיצויי תאונת המטוס

שוחט ירושלמי נסע לארגנטינה כדי לשחוט פרות, אך נספה בתאונת מטוס מחרידה שאירעה בדרכו הארוכה. הנהלת מפעל הבשר בחו"ל עמדה לשגר לארץ ישראל סכום כסף גדול כפיצויים, מאחר שהשוחט נפטר בדרכו לעבודה, ובפני הגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל הוצגה השאלה, כיצד יש לחלק את סכום הפיצויים בין בני המשפחה. האם הוא מגיע לאלמנה בלבד, שמא גם לכל אחד מבניו של השוחט זכות בממון זה, או אולי על כסף זה חלים דיני הירושה ולבכור מגיע כפליים, שהרי כסף זה מגיע עקב עבודתו של אביהם המנוח. בעל ה"מנחת יצחק" מביא את דברי סוגייתנו בקשר לשאלה זו.

בסוגייתנו מבואר שבעליו של שור המועד להרוג בני אדם, משלם כופר ליורשי הנפטר כדמי ערכו של הנפטר [עיין לעיל דף מא/א שנחלקו בזה תנאים]. כן מביאה הגמרא את דברי ריש לקיש הדורש מן הפסוק (שמות כא/כט) "והמית איש או אשה", שכאשר שור הורג אשה נשואה, אין דמי הכופר שייכים לבעלה, כשאר ירושתה, אלא בניה נוטלים אותם, ואם אין לה בנים - יטלום שאר יורשיה. על כך מקשה בעל ההפלאה (קו"א אבה"ע סימן צ' ס"ק ז) מהמשך סוגייתנו בה מבואר, כי הבעל אינו יורש אלא נכסים שנמצאו תחת ידי אשתו בשעת מיתתה, אך אין לו זכות בנכסים שיגיעו לה לאחר מכן, כגון: ירושות שיגיעו לה לאחר מיתתה, ואפילו ממון שהלוותה לאחרים לפני נישואיה, אין הוא רשאי לגבות מיד הלווים, אלא יורשיה האחרים נוטלים אותו ("שולחן ערוך" שם, סעיף א'). אם כן, מדוע יש צורך בפסוק מיוחד כדי ללמוד ממנו שבעל אינו מקבל את דמי הכופר, הרי דמי הכופר אינם אלא חוב שנוצר לאחר מיתתה, ואין הם נחשבים כנכס שהיה תחת ידיה בשעת פטירתה?

"מנחת חינוך" (מצווה נ"א) שנדרש לשאלה זו מבאר, כי כאשר נתבונן נבחין שאדברה, לולי חידוש התורה שכסף הכופר אינו מיועד לבעלה, היינו סבורים שהבעל יקבלו. שכן, למעשה הבעל הוא היורש את אשתו אלא שהתורה הטילה מגבלות על כח ירושתו, שאין הוא יורש כי אם ממון שהיה ברשותה בשעת פטירתה. אולם, למעט ממון זה, הבעל הוא היורש.

והנה, כסף הכופר אינו נכלל בדיני ירושה כלל, שהרי הוא חוב כספי שנוצר **לאחר מיתתה** ומעולם לא היה שלה, אלא התורה קבעה שעל בעל השור להעניק מתנה ליורשי הנהרגת. מעתה, אחר שבעל השור מחוייב להעניק מתנה **ליורשי הנהרגת**, כלום לא היינו מעניקים זאת לבעל, שהוא היורש העיקרי? על כן נזקק ריש לקיש לדרשה מיוחדת כדי ללמוד, שגם מתנה זו אינה מיועדת עבור הבעל.

לפיכך, אומר בעל "מנחת יצחק" (חלק ז' סימן קל"ז) גם במקרה זה של השוחט, מאחר שסכום הפיצויים מעולם לא היה של הנפטר, אין חלים עליו דיני ירושה כלל ועיקר, וכל שיש לברר הוא מה המנהג במקרים אלה, כיצד מחלקים את הכסף.

דף מו/א המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן

כלים, שוורים, סוחרים וחתונות

לפני כמאה שנה התגלגל ויכוח סוער בין שני סוחרים בגדאדיים אל שולחנו של בעל "בן איש חי", אשר נדרש להכריע מי מהם צודק.

היה זה, כאשר סיטונאי כלים מכר לסוחר בכלי בית, כלי חרס מצופים שיובאו מאירופה. לאחר הרכישה התברר לקונה כי ימים מספר לפני כן השתמשו בכלים אלה בחתונתו המפוארת של נכרי מעשירי בגדד, ולאחר החתונה רחצו את הכלים ועטפום "בעשבים שלהם, כדרך שבאים מערי אירופא".

כאשר נודע הדבר לסוחר, הוא פנה אל הסיטונאי ודרש ממנו לקבל את הכלים חזרה ולהשיב לו את כספו, שהרי הכלים נטרפו בחתונתו של הנכרי, ואין הם ראויים להמכר אלא לנכרים בלבד. אולם הסיטונאי סירב בכל תוקף להענות לבקשתו להשיב לו את הכסף, וטענתו בפיו: אמנם, יהודים לא ירכשו ממך את הסחורה, אך מאחר שאפשר למכרה לנכרים, לא הפסדת מאומה, ואין עילה לזעקותיך.

הגאון רבי יוסף חיים (שו"ת "רב פעלים" חלק ב' חו"מ סימן י"ב) השווה נידון זה לדברי סוגייתנו, בה נחלקו רב ושמואל על אודות אדם שרכש שור ולאחר מכן התגלה לקונה שהשור נגחן, ולא זו בלבד שהוא אינו ראוי לחרישה, אלא אף יש לשחוט אותו מיידית, מפני שהוא עלול להזיק (סמ"ע סימן רל"ב ס"ק נ"ז). לדעת רב, אם רוב הקונים רוכשים שוורים לחרישה, רשאי הקונה לטעון כי הוא

מנוע, ו...לא היו קונים. איש אחד בלבד היה מזמין כמות מסויימת מידי פעם, ותדיר היה תנאו בציוד: שהסחורה תהיה מוכנה עד הבוקר. כשהיתה מתקבלת הזמנה מיהודי זה, היה הסבא עובד ברציפות כל הלילה עד הבוקר.

ערב אחד חזר בנו, נחמיה, מן הישיבה, לאחר סדר שלישי והציע לאביו בדרך ארץ להצטרף ללימוד הדף היומי... ההצעה היתה נראית הזוייה לחלוטין במצב הפרנסה הקשה שבו היה אביו שרוי, אך האב היקר שכה היה ספוג באהבת תורה - השתכנע. בשובו מן השיעור עוד הרהר בסוגיית הגמרא ובהילוכו ברחוב נאנח קשות על שמגן העדן בו היה עליו לרדת לעבודה לילית קשה ומתישה. בעודו הולך לביתו נתקלו רגליו במנוע של מכונת כביסה. כבר באותו לילה הורכב המנוע על המכונה הידנית, והוא ישב והודה לאלוקיו לקול שקשוק המכונה.

מאז הגביר סבי חיילים לתורה, החל לכתת רגליו לערים סמוכות ומסר שיעורים לבני נוער, עורר את לבם לתורה ויראה, ובשפה רכה כיוונם במסילה העולה בית קל.

בברכה

דוד יגודיוב

בס"ד

לכבוד מאורות הדף היומי

אני שולח בזה סיפור לעלון השבועי. שיעורו של הפרדסן.

את הסיפור שמעתי מפי דודתי סילקא גלים ע"ה. **סבי** ז"ל יחד עם כל בני משפחתו ברחו מגרמניה לאחר עליית הנאצים לשלטון ועלו ארצה. הם התיישבו ברחובות, וכמנהג הימים ההם עבדו לפרנסתם כפועלים בפרדסי המושבה.

בין השאר הם עבדו באחוזתו של הפרדסן אלכסנדר מילר שהיה גביר עצום, ובתוך פרדסו היה לו בניין אחוזה גדול שבו שכנו בין השאר משרדיו הרבים וכן ספרייתו התורנית הגדולה.

העבודה החלה מוקדם בבוקר ובשעת הצהריים היה נשמע צלצול הפעמון והפועלים התאספו ליד בניין האחוזה כדי לאכול את ארוחתם.

בתום הארוחה, מידי יום, היה יוצא בעל האחוזה ממשרדו המפואר ובידו כרף של הרמב"ם שנטל מספרייתו והיה מתיישב בין הפועלים לומר שיעור ברמב"ם. מסביבו התקבצו הפועלים לשמוע את השיעור. בין הפועלים היו גם תימנים רבים שהיו בקיאים ברמב"ם והם התווכחו והתנצחו עמו כדרכה של תורה.

סבי זצ"ל, שגם הוא היה אחד מן הפועלים, היה עומד מתפעל ונפעם ואומר: היכן בכל העולם כולו מצינו תופעה מופלאה שכזו שבעל אחוזה עתיר נכסים יושב עם פועליו הדלפונים כשווה בין שווים ומתנצח עמם בלימוד. דבר כזה יכול להתרחש רק בעם ישראל.

מ.ב.
חפה

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מא/ב כשם שקבלתי שכר על הדרישה **שכר על טעות**

תמה המהר"ל: וכי למה יקבל שכר על הדרישה, אם טעות היתה? חזר ויישב: הא למדת שגם הלומד וטועה אגב לימודו, שכר לימוד הוא נוטל! ("נתיבות עולם").

דף נ/א שלישיית אמר להם עלתה

משך הזמן שניתן לשהות מתחת לפני המים

אחת השאלות הרגישות והנפוצות בדברי ימי עמנו הסוערים היתה "שאלת העגונות". פעמים רבות נעלמו בעלים שנמלטו מפחד האויב, תוך כדי מלחמה, יציאה לגלות, ועקב מאורעות אחרים, וגדולי הפוסקים נדרשו להכריע בכל מקרה, אם בעלה של עגונה זו או אחרת עדיין בין החיים אם לאו. ההכרעה היתה קשה שבעתיים אם התברר שהיו עדים לנפילתו של הבעל למי הים, או לטביעתו בנהר, אך איש לא ראה אותו יוצא מהם. לשאלה זו ספחים ושאלות רבות, והעיקרית שבהן היא מהו משך זמן שהייתו של אדם בתוך המים, שלאחריו ההלכה מתייחסת אליו כאל אדם מת.

הגמרא בסוגייתנו מספרת על אדם בשם נחוניא, שכונה "חופר שיחין", על שם שחפר בורות גדולים ועמוקים בהם נקוו מים להרוות את צמאונם של עולי הרגלים בדרכם לירושלים. יום אחד כשלה בתו של נחוניא ונפלה לבור גדול. אנשים רבים אצו לחלות את פני התנא רבי חנינא בן דוסא, שיתפלל להצלתה. הגמרא מספרת (עין רש"י שם) ש"בשעה הראשונה" אמר להם "שלום", כלומר: אפילו אם היא עדיין נמצאת בבור המים היא לא מתה. "בשעה השנייה" שוב אמר להם "שלום". ו"בשעה השלישית" אמר להם "עלתה", היינו: כעת כבר חלף זמן רב מכדי שתוכל לשרוד בתוך בור המים, וודאי שהיא ניצלה באורח נס. ואכן, לאחר מכן סיפרה הילדה שזקן אחד, אברהם אבינו בכבודו ובעצמו (רש"י ד"ה "זקן מנהיגו"), הזדמן לה להצילה. לכאורה מפורש בגמרתנו שאין לקבוע את מות האדם אלא לאחר שלש שעות של שהייה במים. ואכן, אחרונים רבים ("תורת אמת" סימן א; "אליה רבה" סימן י"ב) מפרשים, כי הריב"ש (שו"ת סימן שע"ז), הפוסק כן, מסתמך על סוגייתנו.

אמנם, המהרי"ט (שו"ת אבן העזר סימן כ"ו) מעלה את השאלה המתבקשת מאליה, האמנם יתכן שילוד אשה ישהה במים משך זמן העולה על שעתיים וישרוד בלא אספקת חמצן לריאותיו? על כן כתב המהרי"ט, כי כאשר הגמרא מונה את זמן שהיית בתו של נחוניא בבור ואומרת "שעה ראשונה", "שעה שנייה" וכו' אין כוונתה לפרק זמן של 60 דקות, כי אם למספר הפעמים בהם פנו האנשים אל רבי חנינא בן דוסא, וכאילו נאמר "בפעם הראשונה" בפעם השנייה" וכדומה.

כהסבר נוסף לשאלה זו אומר המהרי"ט, כי יתכן שבתו של נחוניא לא נפלה לתוך המים, אלא נתפסה בשארית כוחותיה בזיזים שהיו קבועים בדפנות הבור. אולם, אם היתה טובעת במים, לא היתה יכולה לשרוד שעה ארוכה.

כמה זמן יש בשעה? מהרי"ט מביא ראייה נפלאה לדבריו, שאין חובה להגדיר "שעה" כפרק זמן של חלק אחד מתוך עשרים וארבעה חלקים של היממה. שהנה המשנה (סוטה ט/ב) אומרת שמרים המתינה שעה אחת על שפת היאור למשה רבינו, ובתמורה לכך היא זכתה שבני ישראל המתינו לה שבעה ימים בעת שנצטרעה. ובתוספתא (סוטה פרק א' הלכה ד') נאמר, שמרובה מידה טובה ממידת פורענות פי 500. חשבון פשוט מעלה, כי בני ישראל היו צריכים להמתין למרים הנביאה 500 שעות. אולם, בני ישראל התעכבו בגינה שבוע ימים בלבד, היינו: 168 שעות. מוכח, איפוא, כי המונח "שעה" גם בא לציין פרק זמן בלתי מוגדר ותחום.

עם זאת, כתב הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת תניינא מ"ז), כי אין להקל בדברי הריב"ש, אלא יש לפסוק כפשטות דבריו ורק לאחר שלש שעות של שהייה במים אפשר להכריע שהבעל אינו בין החיים.

בשורה טובה לתושבי הצפון שיעורים חדשים בדף היומי שנפתחו עם תחילת סדר נזיקין

חיפה - שכ' הדר	צפת	חיפה - שכ' אחוזה
ביהכ"נ "בית מרגלית" בשעה 19:50 מוגד השיעור הרה"ג עקיבא מרוי שליט"א	ציון התנא בנימין הצדיק בשעה 20:00 מוגד השיעור הרה"ג מאיר עייש שליט"א	ביהכ"נ הספרדי בשעה 20:15 מוגד השיעור הרה"ג שלמה כהן שליט"א

נסא דברכתא

- מעומקא דליבא נשגד בזאת ברכת מזל טוב להגל השמחה השרויה במעונם של הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו
- הרה"ג בן ציון ארצי שליט"א ביהכ"נ רינת ישראל - תלמים להגל הולדת הבת
- הרה"ג מרדכי ארבוש שליט"א ביהכ"נ נתיבות שלום - עמנואל להגל הולדת הבת
- הרה"ג אלימלך גוטמן שליט"א מרבני בית מדרשנו - ירושלים להגל אירוסיה הבן
- ברכת התורה ולומדיה מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

הר"ר שמחה אריה אנסבכר ז"ל ב"ר ברוך מרדכי וציפורה יבדלחט"א נלב"ע אור ל"ז בשבט תשס"ז תנצב"ה הונצה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר אברהם יוסף אפרים הלוי ז"ל ב"ר חיים בצלאל ז"ל נלב"ע י"ט בשבט תשנ"ז תנצב"ה הונצה ע"י בנו ידידינו הר"ר ישראל לוי ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

ר' משה פריימן ז"ל ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע י"ז בשבט תשס"ה תנצב"ה הונצה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת שרה מרגלית ע"ה (לבית גוטמן) ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט בשבט תשס"ה תנצב"ה הונצה ע"י המשפחה שיחיו

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5) Wagan street 1 ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אמייל: meorot@meorot.co.il

Main Office: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5) Wagan street 1 ת.ד. 471 בני-ברק P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: +972-3-5775333 פקס: +972-3-7601020 אמייל: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 151-500-700